

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Чаплинського Костянтина Олександровича на дисертацію **Кіцелюка Василя Мирославовича «Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми дослідження. Конституція України, проголосивши право кожного на життя та державний захист прав і свобод людини і громадянина, визнала тим самим обов'язок держави забезпечувати безпеку особистості від будь-яких загроз соціального, природного і техногенного характеру. Одним з різновидів загроз техногенного характеру, що призводять до значних негативних наслідків, є пожежі, тобто неконтрольовані людиною процеси горіння.

Для організованої боротьби з пожежами в Україні вибудована система заходів державного контролю та нагляду з їх попередження та ліквідації. Особливо охороняється законом забезпечення безпеки громадян в місцях їх масового перебування: на промислових підприємствах, в дитячих і освітніх установах, в установах охорони здоров'я та соціальних установах, на спортивних об'єктах. Не викликає сумнівів і той факт, що частина пожеж маскуються злочинцями під порушення вимог пожежної безпеки, коли ними здійснюються підпали з метою знищення майна, вбивств або диверсій.

Разом з тим, розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки на практиці характеризуються значними ускладненнями, зумовленими низкою чинників, зокрема: значною втратою

ВДЗР НАВС	
Вх. №	4655
«В»	09
кількість аркушів:	10
осн. док.	додаток

слідів злочину під впливом високих температур, необхідністю застосування широкого кола спеціальних знань, відсутністю спеціалізації слідчих, недосконалістю методичної бази, інсценуванням під означені порушення інших злочинів.

Обрана тематика дослідження узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015), Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015), Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р. (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1209-р), Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 рр. (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), планів проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2016, 2017 роки. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 23 грудня 2014 р. (протокол № 23).

Тому, проведене В. М. Кіцелюком дисертаційне дослідження безумовно актуальне, сприяє як подальшому розвитку наукових та методичних засад розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, так і підвищенню ефективності таких розслідувань у практичній діяльності органів слідства.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Результати дисертаційного дослідження В. М. Кіцелюка є науково обґрунтованими, що підтверджено достатньою кількістю опрацьованих автором джерел (224 найменування), що належать до різних етапів розвитку криміналістичної науки. Звертає на себе увагу належна аргументованість положень та визначень, які запропоновані автором, на підставі проведеного ним аналізу інших висловлених вченими думок за предметом дослідження або його окремими аспектами.

Методи дослідження обрано дисертантом відповідно до мети і задач, а також особливостей об'єкта і предмета наукового пошуку для усебічного вивчення й осмислення окресленої проблеми. У роботі дисертант продемонстрував знання сучасних наукових методів пізнання, засвідчив вміння їх правильного застосування для вирішення поставлених завдань: історико-правовий метод – для розкриття етапів становлення методологічних засад розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки; порівняльного аналізу – для узагальнення підходів учених щодо змісту ключових понять та категорій; догматичний і метод аналізу визначень – для дослідження відповідного понятійно-категоріального апарату; системно-структурний – для формування структури криміналістичної характеристики та основ методики розслідування означених; соціологічні та статистичні методи використовувались під час проведення анкетування та узагальнення матеріалів судової та слідчої практики.

Емпіричну основу дослідження складають узагальнені матеріали вивчення 103 кримінальних проваджень та 72 обвинувальних вироків судів за період 2012–2016 рр.; зведені дані соціологічного опитування 137 слідчих Національної поліції України, 13 судових експертів відповідного профілю; 27 висновків пожежно-технічних експертиз; систематизована статистична звітність про стан злочинності та результати роботи правоохоронних органів за 2012–2016 рр.; відповідні статистичні та аналітичні матеріали.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Проведений аналіз змісту рецензованої праці дозволяє зробити висновок про наявність достатніх елементів наукової новизни, найбільш важливі з яких, на наш погляд, полягають у тому, що дисертантом вперше запропоновано наукові засади окремої методики розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, що містить загальні рекомендації стосовно організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань; розроблено криміналістичну класифікацію порушень встановлених законодавством

вимог пожежної безпеки за різними ознаками; здійснено систематизацію документальних джерел слідової інформації, що містять відомості про стан організації та дотримання пожежної безпеки на об'єкті; удосконалено положення ситуаційного підходу шляхом виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки та алгоритмів (програм) дій слідчого в таких ситуаціях.

Крім того, низка наукових положень віднайшли у дисертаційному дослідженні В. М. Кіцелюка свій подальший розвиток та в цілому є внеском до науки криміналістики.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Результати дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 15 наукових публікаціях, серед яких п'ять наукових статей – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному науковому виданні, вісім тез – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, а також методичних рекомендаціях. Результати дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності органів досудового розслідування, освітньому процесі та науково-дослідній роботі, про що свідчать відповідні акти впровадження.

Звертає на себе увагу аргументованість та логічність викладу основних теоретичних положень рецензованої роботи, її структура відповідає меті, завданням та предмету дослідження. Дисертаційне дослідження В. М. Кіцелюка виконане за планом, його зміст відповідає заявленій науковій спеціальності.

Робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування на 22 сторінках) і семи додатків на 32 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 251 сторінка, з них обсяг основного тексту – 196 сторінок.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» автор в межах трьох підрозділів здійснив комплексний теоретичний та правовий аналіз досліджуваних порушень як підґрунтя для формування криміналістичної методики їх розслідування. генезис і стан наукового розроблення проблем розслідування означених порушень.

Заслуговує на увагу розкриття автором історичних аспектів розвитку наукової думки щодо розслідування злочинів, пов'язаних з пожежами, починаючи із засновників (А. Вейнгарт, В. Штибер та Г. Шнейкерт) до сучасних вітчизняних вчених, які працюють над даною проблематикою (М. Л. Цимбал, Г. М. Степанова, В. В. Колесніков, М. Ю. Бузинарський) (с. 23-37).

У даному розділі автором здійснено спробу диференціації способу вчинення порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, виходячи з встановлених норм та на основі вивчення слідчої та судової практики (с. 45-50). Обґрунтовано зв'язок способу вчинення зі слідовою картиною та здійснено аналіз найбільш типових слідів означених злочинів, а також приділено увагу розрізненню слідів при порушеннях вимог пожежної безпеки та підпалів, які відзначаються однорідністю (с. 50-55).

Важливим, на нашу думку, є те, що автор не лише та аналізує елементи криміналістичної характеристики порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (спосіб, обстановка вчинення злочину, особа злочинця та потерпілого), а й встановлює їх зв'язок, зокрема: спосіб вчинення пов'язаний із суб'єктом та обстановкою (місцем, часом); особи злочинця та потерпілого характеризуються наявністю зв'язків як з об'єктом пожежі, так і між собою; причина пожежі корелюється з ознаками способу й обстановки (с. 57, 63-65).

Другий розділ «Початковий етап розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» розкриває

особливості виявлення злочинів означеної категорії, а також висвітлює правові та організаційні засади спільної діяльності органів досудового розслідування з органами, на які покладено забезпечення пожежної безпеки.

Зроблено важливий висновок про те, що, зважаючи на бланкетний характер законодавчого визначення порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, крім обставин, зазначених у КПК України (ч. 1. ст. 91), на початковому етапі розслідування необхідно зібрати дані про обстановку, що передувала пожежі; обставини виникнення та розвитку пожежі; характеристику обстановки, що склалася після пожежі (с. 80-84).

В межах даного розділу автором здійснено систематизацію документів, що відображають рівень забезпечення пожежної безпеки на об'єкті та цілком справедливо визнані одним з найважливіших джерел інформації у зазначеній категорії проваджень (с. 84, 85).

Заслужують на увагу здійснені автором виокремлення та класифікація за різними критеріями типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, зокрема залежно від ступеню повноти та визначеності наявної у розпорядженні слідчого інформації, а також за способом одержання інформації (с. 102).

Теоретичну та практичну значущість має дослідження дисертантом правової регламентації, поняття, форм, значення та умов ефективності взаємодії органів досудового розслідування та органів, на які покладено функції державного контролю із забезпечення пожежної безпеки (с. 112-128).

Третій розділ «Проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» складається з трьох підрозділів і присвячений з'ясуванню тактичних особливостей проведення слідчих (розшукових) дій та визначенню експертних досліджень під час розслідування означених порушень.

Безумовне значення має розкриття етапів проведення означеної слідчої дії та надання практичних рекомендацій для підвищення

ефективності кожного з них (с. 135-136). Досить важливим є також виявлений автором ситуаційний підхід до тактики проведення огляду місця події, що залежить від технічних та функціональних характеристик об'єкта пожежі, а також від однозначності визначення осередку виникнення вогню (с. 145-146). За результатами проведеного дослідження визначені обставини, що визначають специфіку проведення огляду місця події під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (с. 151, 152).

У роботі з'ясовані особливості та обставини, що визначають тактику проведення допиту в означеній категорії проваджень (с. 169, 170). Певний інтерес являє позиція автора щодо переліку осіб, які обов'язково повинні бути допитані під час розслідування означених злочинів (с. 155), а також щодо необхідності врахування психічного стану різних категорій допитуваних у даній категорії проваджень (с. 154). Автор приділяє увагу тактичним особливостям допиту особи злочинця (с. 167, 168).

Здобувачем детально розглядаються можливості пожежно-технічної та інших видів експертиз, що призначаються під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, а також обґрунтовується доцільність проведення комплексних експертних досліджень у даній категорії проваджень (с. 179-189).

В цілому, дисертаційне дослідження В. М. Кіцелюка відзначається аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропозицій та висновків, які підтверджені належними інформаційними даними.

Автореферат дисертаційного дослідження цілком відображає його зміст та повністю репрезентує наукове та практичне значення проведеної автором роботи.

Все вищезазначене дозволяє позитивно оцінити дисертаційну роботу В. М. Кіцелюка як самостійне наукове дослідження, відзначити його новизну, належний теоретичний рівень та практичне значення.

Разом з тим, хотілося б зупинитися на деяких дискусійних положеннях, які, на нашу думку, вимагають додаткового пояснення чи аргументації, зокрема:

1. У підрозділі 2.3 «Взаємодія слідчого з фахівцями державних органів, на які покладено забезпечення пожежної безпеки» автором детально розглянуто правові й організаційні засади взаємодії слідчого та представників територіальних підрозділів ДСНС України. Проте, дисертант залишив поза увагою питання співпраці та взаємодії слідчого з адміністрацією об'єкта, на території якого був вчинений злочин, обмежившись лише внесенням представників адміністрації до переліку осіб, що обов'язкового підлягають допиту при розслідуванні подібних проваджень. Вбачається, що питання організації, форм і порядку такої взаємодії мають безумовне практичне значення, а тому потребують окремої уваги.

2. За результатами досить ґрунтовного вивчення проблем розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, в тому числі нормативного врегулювання даного виду діяльності слідчих органів, дисертантом не були надані конкретні пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства у цьому напрямку.

3. Автору варто було б уникати використання вузькоспеціалізованих термінів (у всьому тексті дисертації), оскільки це призводить до ускладнення розуміння окремих положень роботи. Взагалі, на нашу думку, у цій роботі доцільно було б скласти та запропонувати у додатках словник технічних термінів, які використовуються у дисертаційному дослідженні.

4. Дисертантом справедливо наголошено та обґрунтовано, що послідовна аналітично-пошукова робота слідчого з документами, що стосуються організації та забезпечення пожежної безпеки об'єкта дає змогу ефективно вирішувати завдання розслідування (с. 83, 84). Водночас, автор не розглядає особливості пошуку та вилучення слідової інформації, що розміщена на електронних носіях, що у сучасних системах документообігу найбільш поширено. Крім того, одночасно із систематизацією документів підприємства (підрозділ 2.1), варто було систематизувати інформацію про організаційні підрозділи підприємства та

інші місця, де потрібно здійснювати пошук документів, які становлять інтерес для розслідування.

5. Автор цілком слушно приділив суттєву увагу особливостям призначення, проведення та можливостям судових експертиз (с. 170–189 дисертації; с. 12–13 автореферату). Проте робота лише збагатилася б, якби автор більш докладно висвітлив систематизований перелік елементів підготовки та призначення слідчим судових експертиз за конкретних умов та обставин запропонованих ним типових слідчих ситуацій. Варто також було б виокремити проблемні питання залучення експертів з різних відомств, проаналізувати їх та визначити шляхи їх подолання у ході досудового розслідування.

6. Автор на с. 152–170 дисертації та с. 12 автореферату розглядає тактичні особливості організації та проведення допиту особи злочинця, потерпілих, окремих категорій свідків. Проте, нажаль, у роботі не знайшло відображення висвітлення особливостей проведення такого різновиду даної слідчої дії, як одночасний допит двох і більше осіб, який, на нашу думку, є доволі поширеним під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки. Поряд із зазначеним, також не було би зайвим дещо розширити типовий перелік окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні розглядуваної категорії злочинів.

Висловлені зауваження у переважній більшості мають дискусійний та рекомендаційний характер та не знижують загального високого рівня виконаної В.М. Кіцелюком роботи.

Дисертація є самостійною роботою, пройшла належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності.

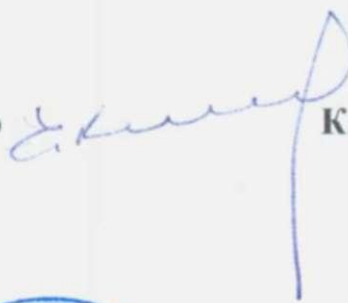
Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим МОН України вимогам.

Викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, вирішує важливе наукове завдання, є актуальним, завершеним та таким, що має теоретичну та

практичну значущість та відрізняється науковою новизною. Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам, що визначені у пунктах 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а його автор Кіцелюк Василь Мирославович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

К. О. Чаплинський

Проректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

О.В. Ведмідський